

SÖRMLÄNDSLÅTEN

NR 2

1975

UR INNEHÅLLET:

Sommarens program
Målsättningsdebatt
Slängpolska
Fula visor

m. m.

m. m.

Slängpolska

UPPLAGAN ÄR 1500 EXEMPLAR
VARAV DETTA ÄR

1

INNEHÅLL

- 2 Sommarens program
- 5 Målsättningen under debatt
- 6 Sörmländska spelmännen hedrade sina banbrytare
- 7 Skivspalten
- 9 Vad menas?
- 10 Brevlådan
- 11 Slängpolska, dansen
- 13 Slängpolska, musiken
- 24 Spelmanstrams per telefon
- 26 Självskrivet
- 27 Spelmän in memoriam
- 28 Fortsättningen grof... Ett dussin fula visor

* * * * *

Trams per telefon

LÅTSPELAREN (0755) 305 80!

* * * * *

Redaktionsadress:

c/o Blomberg, Holmfastvägen 8
151 36 Södertälje. Tel. (0755) 64686

* * *

RÄTTELSE

Var snäll och för in en ändring i förra numret av Sörmlandslåten.

På sid. 8 finns en engelska efter Edvard Pettersson noterad i G-dur. Det skall givetvis vara D-dur!

Ett kors till!

SÖRMLANDSLÅTEN distribueras till medlemmarna i Södermanlands Spelmansförbund och Sörmländska Ungdomsringen. Utomstående kan göra en prenumeration på spelmansförbundets cirkulär (inklusive SÖRMLANDSLÅTEN) för ett år genom att sätta in kr 15:-- på postgiro 12 24 74 - 0, adress: Södermanlands Spelmansförbund, c/o Bo Classon, Södertälje. Skriv "Cirkulärprenumeration" på talongen.

Upplaga: 1.500 ex

Utkommer 2 gånger per år

Sommarens program

Jubileum 50 år

Södermanlands Spelmansförbunds femtioåriga verksamhet kunde notera ett nytt rekord i somras; inte mindre än nio stämmor genomfördes i landskapet!

SÖRMLANDSLÅTEN ger här en liten tillbakablick på evenemangen.

Södertälje 18 maj

Stämman i sekelskiftesstil

Den sedvanliga stämman på Torekällberget hade i år kompletterats med en stämman i sekelskiftesstil, vilket visade sig vara en mycket uppskattad inledning på sommarens stämmorad.

För att slå ett slag för det alltför försummade folkliga instrumentet munspel hade man utlyst en opretentiös tävling i munspel och enradigt dragspel. Inbjudan hade bl. a. gått till ålderdomshemmen i Södertälje.

Resultatet blev helt enligt förväntningarna; inga förnamlda tävlande, men flera av besökarna hade sitt spel i fickan. Snart nog framgick det att det inte var frågan om någon virtuostävling, munspelen kom fram, spelmännen upp på scenen, och munspelsmästerskapet var ett faktum. Vi hoppas att stämman medverkat till att ännu fler plockat fram sina munspel och satt igång.

F.ö. kunde publiken begäpa den förnämliga sekelskifteskostymering som många av de medverkande (och många av åskådarna) tagit på dagen till ära. På dansbanan bjöds undervisning i schottis och gubbstöt (hambopolkett). Dagen avslutades med ett trevligt samkväm i Rönneberga Bygdegård.

Många nöjda röster från publik och deltagande spelmän och dansare har hörts. Måne plats för en återupprepning nästa år?

Södertälje 19 maj

Torekällberget

Detta var årets upplaga av den "vanliga" stämman på Torekällberget. För många deltagare var detta avslutningen på ett tvådagarsevenemang, men skaran var ordentligt utökad med många tillresta spelmän. Efter ett omväxlande program med allspel, gruppspel och soloframträdanden, drog så spelmän och dansare ut i gårdar och gränder.

Torekällberget har blivit en plats där publik och medverkande kommer varandra ganska nära. Platsen är förnämlig för den här stäm motypen och det syns som om både våra åskådare och de deltagande spelmännen och dansarna gärna återkommer år efter år.

Eskilstuna 1 juni

Parken

I sörmalandsdagen, som årligen hålles i Eskilstuna-Parken, med Rekarne Folkdans Gille som arrangör, ingick i år en spelmansstämma, som en hyllning till det jubilerande spelmansförbundet.

Stämman hölls på friluftsteatern. Deltagarna, mest från hemkommunen, bjöd på 1 timmes underhållning med allspel, grupp- och solospel. Ett uppskattat inslag var nyckelharpsgruppen, ett gäng Eskilstunabor som själva byggt sina harpor och börjat spela låtar. Trots att flertalet inte är medlemmar i förbundet ställde de upp för att bidra till jubileumsfirandet. Vi hoppas snart finna dem som medlemmar i vårt förbund.

Stämman hölls inför en liten men mycket intresserad publik, och fick därför en ganska intim prägel.

Julita 21 juni

Spelmansstämma

Julitastämman är säkerligen Sörmlands mest kända stämman. Alltsedan den första spelmanstävlingen där (1927) är Julita ett kärt tillhåll för spelmän.

I år var stämman förlagd till Hästhagen, där en talrik publik samlats i det vackra högsommarvärdet. Sjuttiofem spelmän underhöll och det visade sig snart att två timmar var en knapp tid för att alla skulle få visa sina talanger. Ett jubileum firas ju på olika vis och på denna stämman hyllades några av förbundets veteraner. Som vanligt ingick även dans, både under själva spelmansstämman och efter densamma, då Verdandi folkdanslag stod för en uppvisning och ledde lekar.

SAMKVÄM

På kvällen drog dansare och spelmän till Malmköping, där det bjöds till samkväm med mycket spel och dans.

Malmköping 22 juni

Jubileum 1925 — 1975

Midsommardagen 1925 bildades som bekant vårt förbund i Malmköping. 50 år senare på samma plats hölls en av sommarens största och trivsammaste stämmor. En dag fylld av musik och dans, väl värd att minnas!

Som en viss protest mot alla möjliga och omöjliga danstävlingar runt om i landet hade här ordnats malmköpingsmästerskap i gubbstöt (hambopolkett). Stort och muntert deltagande!

Högmässa i folkton efterföljdes av utspisning från kokvagn på Malma hed. Ärtsoppa givetvis. Spel och dans överallt.

Festtåg med förridare som femtio år tidigare. Stor stämma på Idrottsplatsen med både allspel och alldans, grupp- och solospel, färödans, allmän trivsel och förnöjelse. Gustaf Wetter utnämndes till Sörmländska Ungdomsringens förste hedersledamot och förbundet fick mottaga ett stipendium.

En stämma att längta tillbaka till!

Nynäshamn 2 augusti

HEMBYGDSGÅRDEN

Efter uppehåll under juli månad startade augusti månads aktiviteter med en stämma i Nynäshamn, en plats som verkligen har missgynnats vad det gäller spelmansstämmor.

Tyvärr hade väl inte spelmännen riktigt vaknat till liv efter semestern; deltagandet var ganska ringa, men folkdansare från Nynäshamn, Sorunda och Ösmo var en utmärkt stomme för programmet.

Hembygdsgården i Nynäshamn är en fin plats för en stämma, skam den som ger sig, även spelmän borde kunna hitta dit till en annan gång.

En trevlig stämma blev det dock och ett samkväm för dansare och spelmän avrundade dagen.

Festtåget med förridare på fjordingar drar fram genom Malmköping.

Katrineholm 17 augusti

FOLKFEST I STADSPARKEN

Stämman i Katrineholms stadspark börjar nu bli inarbetad. Det kommer mycket folk, både publik och medverkande. Vi har en ambition att ge denna stämman en karaktär av folkfest med filter och matsäck.

För att flytta ut en del av verksamheten bland publiken hade den tekniska utrustningen denna gång kompletterats med en sladdlös mikrofon. Det hela började bra både vad det gäller musik från medverkande på scenen och bland publiken. Men... en åsskur satte snabbt stopp för vidare framfart. En trogen publik i hällregn fick "njuta" av en något blöt och beskuren stämman.

Nåja, solen kom så småningom tillbaka så att stämman kunde sluta under någorlunda ordnade former, men nog var väl både publik och deltagare besvikna. Stämman som skulle ha blivit en av höjdpunkterna under sommaren blev tyvärr regnskadad! Men samkväm blev det förstås och då glömdes regnet av de flesta!

Turinge 24 augusti

HEMBYGDSCÅRDEN

En helt ny plats för en spelmansstämma! Turinge hembygdsgård kommer kanske inte att kunna ta emot kommande jättestämmor, men för en stämman av mer begränsat format visade den sig vara väl lämpad.

Spelmän och dansare från landskapets östra delar tillbringade en trivsamt eftermiddag tillsammans. Improviserad dans och improviserat spel var kanske den mest lyckade ingrediensen. En stämmoform som vi borde odla mera. Lokalbetonade arrangemang ger en fin närhet mellan publik och medverkande, som alltför ofta saknas på de större tillställningarna!

Makarna Gustaf och Millis Wetter uppvaktades av ungdomringens ordförande i länet, Bo Björkman.

Sparreholm 6 september

HEMBYGDSCÅRDEN

Den sedvanliga, välkända, trivsamma sparreholms-träffen skulle i år utökas med en liten spelmansstämma under ekarna vid Båvens strand.

Tanken var god, men liksom i Katrineholm satte vädrets makter en käpp i hjulet. Enligt planerna skulle vatten finnas i sjön och ingen annanstans. Tyvärr blev även luften ordentligt utspädd, varför hela evenemanget fick gå av stapeln på danslogen.

Enligt planerna blev det alltså inte, men spel och dans blev det som vanligt. Ingenstans i Sörmland fungerar väl samspelet mellan spelmän och dansare bättre än i Sparreholm? Träffen har fått ett gott rykte, vilket visas inte minst av att deltagare åker 50 mil fram och tillbaka för att vara med. Det är intresse det!

TACK!

Södermanlands Spelmansförbunds styrelse vill här passa på att tacka alla som på olika sätt hjälpt till att göra vår jubileumssommar till en demonstration av vår folkliga kultur.

Det är ett tack som omfattar landsting och kommuner, som hjälpt oss med finansiering, föreningar, som stått som organisatörer för stämmor och träff-

far, alla goda människor, som arbetat med alla handgripliga saker och sist men inte minst alla deltagande spelmän, dansare och sångare, som fyllt de olika evenemangen med den folkliga kultur som vi kallar vår egen!

Sommaren 1975 har varit en värdig avslutning på vårt första halvsekel, samtidigt som den givetvis är inledningen till nästa.

De gångna femtio årens nydanande arbete förpliktar till nya initiativ inför kommande decenniernas verksamhet.

Bo Björkman:

Målsättningen under debatt

Mitt i semestern damp det ner en intressant handling, benämnd "Diskussionsunderlag för upprättandet av Ungdomsringens måldokument".

Denna skrift kommer säkert att låta tala om sig de närmaste åren.

Författaren, Åke Sjöndin, var fram till i år distriktsordförande i Stockholm.

I skriften tar han upp frågor som vi alla borde ställa oss, och försöka besvara, rörande ungdomsringens arbete, mål och metoder.

Meningen är inte att materialet skall läsas, behandlas och klubbfastas omgående, utan författaren hoppas kunna ge inspiration till noggrann analys och moget övervägande av de frågor som tas upp

UPPFÖLJNING DE NÄRMASTE ÅREN

Materialet kommer att följas upp med frågor och enkäter bland föreningarna. Många av frågorna måste betraktas som angelägna att snabbt lösas. Andra behöver vänta och mogna.

Skriften inleds med en historik av vilken man kan läsa sig till hur vår organisation kommit att gestalta sig som den nu gör. Långt viktigare är dock delen där han försöker blicka framåt, finna nya utvecklingsvägar eller siar om hur vi kan komma att utvecklas.

DEBATTEN STARTAD I SÖRMLAND

Vid Sörmländska Ungdomsringens upptaktskonferens i Södertälje, den 21 september, medverkade författaren och presenterade sitt verk.

Bland de intressanta spørsmål som han då drog upp, och hoppades vi skulle fortsätta

att diskutera hemma i föreningarna, kan nämnas:

Är vår ändamålsparagraf ändamålsenlig?

Har vi någon målsättning?

Behöver vi en riksorganisation?

Vad är idealitet?

Förvaltar vi våra ekonomiska medel på bästa sätt i dag?

Skall vi i framtiden vara en ungdomsorganisation eller en kulturorganisation?

Den sista frågeställningen är mycket intressant med tanke på de nya bidragsbestämmelser till ungdomsorganisationer, som riksdagen nyligen antagit, och som presenteras på annan plats i denna tidning.

FÖRENINGARNA HAR FÅTT MATERIALET

Skriften är stor och svåräst, varför man skall läsa den i "små portioner". Varje förening har fått minst ett ex. (bil till Ringlinjen nr 7-75 som kom ut i juni) Rikskansliet kan stå till tjänst med ytterligare ex.

Min önskan är att skriften, och den behandling den fick på upptaktskonferensen, skall leda till att alla tar del av dess innehåll och är med i debatten. Sörmlandslåten torde kunna ge plats för inlägg. Distriktsstämman nästa år bör bli valplats för en debatt som öppnar vägarna till en ny era för ungdomsringen.

6 Sörmländska spelmännen hedrade sina banbrytare

Spelmansförbundets ordförande Arne Blomberg placerar blomlyran vid Artur Forsbergs gravsten. Närmast bakom Bertil Rydberg, Örebro, Gustaf Wetter, Sigvard Ejermo, Stigtomta, som speciellt tackade Wetter innan han i sällskap med fru Ingvor Holmqvist, också "spelman", begav sig till uppdrag på Skansen i Stockholm, samt närmast Ingvar Andersson och Nils Lindvall, Katrineholm.

Södermanlands Spelmansförbund har detta ått 50:e verksamhetsår valt att jublera på ett annorlunda sätt. Istället för en stor jubileumsfest går man istället ut med något mycket nymodigt i firarvåg — man breddar aktiviteten. Ni stämmor stod från början på programmet, man har av dem fyra kvar. I lördags höll man en tionde och högst speciell aktivitet — hädangångna medlemmar hedrades.

Denna hedersbevisning ordnade man med tanke på de kanske närmare 200 medlemmar som gått bort under de 50 åren och den tog sig form i blomsterhyllning på gravarna där tolv av de många fick bli representanter för alla hädangångna.

Bortåt 30-talet "spelmanstoppar" och anförvanter till de bortgångna samlades vid Nordanåskapellet i Katrineholm. Efter några inled-

ningsord av spelmannsset Gustaf Wetter nedlades blomsterlyror vid sex gravar: Artur Forsbergs (1907-1973), Alex Carlsons, Bernhard Boströms, Konrad Erikssons, Arvid Johansson och Arnold Lundqvists. Två av dessa är jordade på Skogskyrkogården.

Vid varje grav spelades på flöjt Tystbergavisan. Tidigare hade de styrande lagt lyror vid gravarna för Alvar Rosén, Östra Vingåker, Nils Eriksson (Flenmo) i Mellösa, Ernst Granhammar och Ivar Hultström, Floda.

Ernst Granhammar var den som bildade Södermanlands Spelmansförbund och även flera andra länsspelmansförbund. Han var född i Vadsbro, tillsyningsman för Riksmuseet, bland annat stiftare 1918 av Folkdansarnas riksförbund, 1921 Svenska Ungdomsringen vars tidning, se-

nare blev namnändrad till Hembygden, han var redaktör för till 1928. Han startade även Svenska flöjbyggarförbundet. När han pensionerats bosatte han sig på en gård i Floda där han efter endast tre veckors vistelse avled. Detta hände 1946.

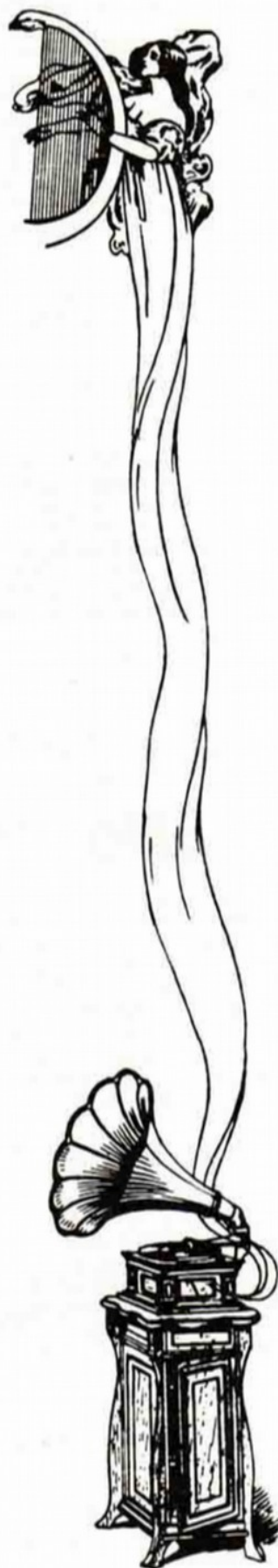
Södermanlands Spelmansförbund hade vid starten 30 medlemmar. I dag är man 500. Ordförande är Arne Blomberg, 35 år, från Södertälje.

Minneshögtiden i lördags avslutades med kaffesamkväm på Dufweholms pensionat. Därvid höll Gustaf Wetter varma minnesord över många ledande i spelmannsförbundet, personer som nu vilar för alltid. Wetters biografier inspelades på band.

KK 28/7

Grammofon

Skivguiden

I Sörmlandslåten 1/75 klagade jag över den dåliga skivutgivningen med svensk folkmusik, men det skulle jag tydligen inte ha gjort. Tiden som gått sen förra tidningen har inte ens räckt till för mig att lyssna på alla de som kommit senaste halvåret. Men här är i alla fall en förteckning över samtliga skivor jag funnit.

På jakt efter Skäggmanslaget (FJEDUR EFG 5017006)

Wilhelm Grinsäter, Thore Härdelin, Petter Logård m fl spelar, och det har verkligen blivit en jakt på Skäggmanslaget. En jakt där man tydligen inte lyckats fånga bytet. För så här långt från Skäggmanslaget har väl de här tre killarna aldrig varit. Wille, Thore och Petter spelar fem låtar tillsammans sen är resten några låtar från allspelet på senaste Delsbostämman, en från Bingsjöstämman med Evert Waernberg, ett solo av Thore samt några låtar med Delsbopojkarna.

Det är en skiva som känns ganska meningslös att köpa. Vill du höra Skäggmanslaget så köp någon av deras tidigare och vill du höra Delsbopojkarna så köp istället:

Gammeldans på Skansen (YTF 50220)

med Skäggmanslaget och Delsbopojkarna. Det är en skiva fylld av gammeldansmusik av alla de slag. I och för sig i ganska raskt tempo, men utmärkt att dansa till.

Södertälje Spelmanslag på Torekällberget (Philips 6378 764)

Här är också en skiva som går att använda till gammeldans - åtminstone det mesta av musiken. Södertäljespelmännen vill här visa sin repertoar och det har blivit låtar från Sörmland, Uppland, Dalarna m fl landskap. En blandning av valser, schottisar, gånglåtar och polskor får du lyssna till, och även om polskor aldrig blir så bra i stora spelmanslag, så har det här gänget lyckats göra dem instressant genom att inte riktigt vara överens om hur de ska spelas.

Skånelåtar på träskofiol spelade av Carl-Eric Berndt (EMI E 056-35196)

En ensam fiol på en hel platta blir gärna lite långtråkigt, och allra helst när det är en träskofiol spröda ton. Tjugo låtar består skivan av; polskor, kadriljer och valser, lite för konstmusikaliskt spelade och ganska orymiska.

Natt vid Skvaltkvarn (MNW 3F)

En skiva med "folkmusik" där samtliga låtar är komponerade och spelade av Wille Toors. Han kallar sig gärna "Finnskogarnas Paganini" och det säger väl allt. Om du gillar folkmusik, så köp inte den här plattan!!!

Låtar på nyckelharpa från Österbybruk
(YTF 50100)

Här finns de flesta Österbybruksspelmännen samlade som; Justus Gille, Viktor Vickman, Eric Sahlström, Hans Gille, P-o Helligren, Per Jernberg och Spelmanslaget från Österbybruk.

Gille och Vickman är båda födda 1897 men deras ålder märks minsann inte i deras musik, som både är kraftfull och rytmisk. För övrigt vill jag bara nämna att det är så skönt att höra Eric Sahlström spela något annat än sin komponerade musik. Här spelar han några efter sin far och farrar.

Skivan ger inte bara intressant musik utan också en trevligt skriven artikel om nyckelharpotyper, olika spelmän, midsommarfirande och vagnshuslåtar i Österbybruk.

Spelmän i Jämtland och Härjedalen
(Caprice CAP 1098)

Det här är absolut den charmigaste och trevligaste skivan jag lyssnat på den här omgången. Svenskt Visarkiv har samlat in spelningar med 15 olika äldre spelmän i Jämtland-Härjedalen och det har blivit en förträfflig blandning av fiolspelare, munspelare, trallare, dragspelare och till sist den fine klarinettisten Eric Nilsson från Mattmar.

Om du bara tänker köpa en av alla dessa skivor som jag skrivit om här, så låt det bli denna!

Husandakt (Caprice RIKS LPF 4)

Svenskt Visarkiv kommer här med ytterligare en utgåva. Det är en samling av folkliga koraler, psalmer ur de olika svenska psalmböckerna, fri-religiösa sånger och husförhörsvisor. Till de flesta sångerna medföljer också text.

Kom Kom Ska Vi Bo På Åland (RCA LSP 10368)
Finlandssvensk folkmusik 3

Har du tänkt på att svensk kultur sträcker sig över till Åland och Svensk-Finland? Det är en kultur som de ihärdigt försöker bevara från strömningarna från Finland och på Åland har väl det varit lättare än på fastlandet.

Svenska litteratursällskapet har här sammanställt några axplock ur Åland-spelmännens repertoar och det har blivit musik av Föglö Spelmanslag och sång av en mängd äldre personer. Tyvärr ger omslaget inte några uppgifter om de medverkande på skivan, för det är något man verkligen saknar här.

"Grovt og Grant" Spelmansmusik från Rorås
(FJEDUR EFG 501 7 105)

Den här norska skivan säljs i Sverige och det finns all anledning att ta upp den här i förteckningen. Det är nämligen en mycket hör- och dansbar skiva. Sven Nyhus och Harald Gullikstad spelar pols och några valser och schottisar. Nyhus är tyvärr lite för mycket konstmusiker för att vara riktigt säker i rytmen när han spelar ensam, men de flesta låtarna spelar de tillsammans och då fungerar det fint.

● Här är sen alla skivor som jag tyvärr inte hunnit med att lyssna på:

Forsens Låt (HURV KRLP - 1)

Det är Anders Rosén och Roland Keijser som spelar.

Polskor och andra låtar från norra Bohuslän
(LIPHONE LILP 3001)

Här är det Quille spelmanslag som visar framfötterna.

Harpan min Philips 6316 401)

Gruppen Harpan Min spelar myckelharpsmusik på oftast egenhändigt byggda harpor.

Svenska Lragospelare (FJEDUR EFG 501 7 7071)

Haga Jonas och Erik Hjarp spelar dalapolskor, schottisar och valser.

Malungs Spelmanslag bjuder upp till dans
(Telestar IRS 11156)

Här finns också polskor, schottisar och valser.

Bröllop och Låns (LRLP 16)
Finlandssvensk folkmusik 2

Här är det Lappfjärds Spelmanslag som spelar musik som använts vid bröllop i de svensk-finska bygderna.

Opp å Lamba (LRLP 83)
Finlandssvensk folkmusik 4

Åboländska låtar spelade av bl a Aspö-Erik, Brunnskärs-Maja och Houtskärs Spelmanslag.

Om det är svårt att få tag på någon av dessa skivor på platsen där du bor, så skriv eller ring till Izzy Young på Folklorecentrum i Stockholm. Han är billigare än de flesta skivaffärer på sina plattor, så tillägget av postförskottsavgiften fördyrar bara någon krona - och beställer du fler än en skiva blir det ju inte dyrare alls. Hans adress är:

Folklore Centrum
Roslagsgatan 22

113 55 Stockholm

och telefonnumret: 08/15 83 32.

Lillemor Wennerström

- Vad spelar er bror helst?
- Bäck förstås!
- Johan Sebastian?
- Nä, halvback förstås.

Vad menas ?

När man läser de ändrade bestämmelserna för bidrag till ungdomsorganisationer (SFS 1975:466), som trädde i kraft den 1 juli i år, kan man inte undgå att fråga sig vad riksdagen menat.

Bestämmelserna innehåller en del besynnerligheter som väckt min förundran. En förundran som stegras till oro för organisationernas framtid, när man vet att kommuner och landsting står redo att följa efter, och säkert kommer att förändra sina bidragsregler i samma anda. Att jag i skrivande stund inte fått ta del av skolöverstyrelsens tillämpningsföreskrifter, som håller på att utarbetas, dämpar inte min oro.

DELTAGARE I ÖPPEN VERKSAMHET RÄKNAS EJ
Det första man förundras över är att deltagare i öppen verksamhet inte längre får räknas med som bidragsgrundande medlem. Jag tycker denna bestämmelse rimmade illa med de ökade krav och önskemål som samhället ställer på organisationerna, t ex i SIA-utredningen. Här borde i stället möjligheten att räkna med deltagare i öppen verksamhet stått kvar, vilket skulle ha sporrat organisationerna till nya insatser.

BESLUTSKRAV FÖR 7-ÅRINGAR

Nästa besynnerlighet är den medlemsdefinition som bestämmelserna innehåller. Med medlem i ungdomsorganisation förstås medlem, 7-25 år, ansluten till lokalavdelning inom organisationen, och som därvid haft stadgeenliga möjligheter att påverka beslut rörande organisationens verksamhet och inriktning. Han skall också ha betalt medlemsavgift för närmast föregående år.

Vilka av våra 7-8-9-åringar är mentalt rustade att kunna fatta beslut rörande organisationers mål och inriktning? Är det verkligen riksdagens fulla allvar att barnen skall kunna sätta sig in

i och deltaga i dessa beslut? Uppfyller organisationernas stadgar dessa krav från myndigheterna?

Jag väntar med spänning på svaren i skolöverstyrelsens tillämpningsföreskrifter.

ONÖDIGA LOKALAVDELNINGSBESTÄMMELSER

I bestämmelserna om lokalavdelningar sägs bl a:

Med lokalavdelning av ungdomsorganisation avses sådan avdelning där

1 flertalet av medlemmarna är i åldern 7 - 25 år.

2 det ankommer på medlemmarna och på organ som utses av dessa, att besluta om avdelningarnas verksamhet.

3 avdelningen är införd i ungdomsorganisationens register över lokalavdelningar.

Bestämmelsen om att flertalet av medlemmarna skall var i åldern 7 - 25 år får ju till följd att en förening med 150 medlemmar i dessa åldrar och 151 medlemmar över 25 år inte betraktas som bidragsgrundande, medan en förening med 12 medlemmar i åldern 7 - 25 år och 2 medlemmar över 25 år blir godkänd, för här är ungdomarna i majoritet. Ändå besynnerligare ter sig bestämmelsen då den egentligen inte ligger till grund för något bidrag. Det fordras nämligen bara att organisationen har lokalavdelningar i minst hälften av landstingskommunerna. Detta innebär för ungdomsringen att vi behöver ha en godkänd avdelning, med majoritet av medlemmar i åldern 7 - 25 år, i 13 av våra distrikt. Nog skulle denna suddiga bestämmelse kunnat undvaras.

KRAV PÅ EKONOMISKA INSATSER

Slutligen blir man betänksam över bestämmelsen som säger att bidrag utgår med högst tre fjärdedelar av organisationernas kostnader för central verksamhet. Innebär detta ett krav på "en lägsta av-

gift per medlem" kan bestämmelsen komma att få en förödande verkan på ungdomsorganisationerna.
Även här emotses tillämpningsföreskrifterna med spänning.

UPP TILL KAMP

Att de ändrade bestämmelserna, som riksdagen antagit, kommer att medföra liknande ändringar i kommuner och landsting kan

vi förutsätta. Jag kan bara hoppas att Ni, alla medlemmar ute i bygderna, medverkar till att förhindra liknande underligheter, som de jag här försökt belysa, i de kommande bidragsbestämmelserna, för dessa organ.

Upp till kamp för vettiga, och lätthanterliga, bidragsbestämmelser till ungdomsorganisationerna.

De långt utdragna skrivierna om Nils Olsson, Medelpad, avslutas härmed med ett genmäle till Albin Scott av Gustaf Wetter:

EN MÄRKLIG POSTUM UTMÄRKELSE TILL
RIKSSPELMAN NILS OLSSON, SUNDSVALL.
/Död 14 februari 1973/

Den 13 juli 1975 var det en stor spelmansstämma på Huberget i Stöde, Medelpad. Där hade vi under inga förhållanden offrat något av det dyrbara utrymmet i vårt medlemsblad, om inte musikforskaren och låtupptecknaren Nils Olsson, Sundsvall, drygt två år efter sin död fått en märklig utmärkelse för sitt oegennyttiga arbete.

Belöningen bestod av en medalj jämte ett diplom, vilka - alltså både medaljen och diplommet - instiftats av konstnären Erik Skog, Årsunda, med speciell inriktning på det norrländska kulturlivet.

Belöningen i brons fick bl. a. Rudolf Halvarsson, Torp, i silver Thorsten Karlsson, Sundsvall, Nils Aug. Flodén, Attmar och Albin Scott, Sundsvall, samt i guld Anton Högerberg, Ånge och framlidne Nils Olsson, Sundsvall. Belöningen mottogs av Nils Olssons son, J Olof Olsson, Sundsvall.

Hrr silvermedaljörer var NO:s bittraste ovänner, Halvarsson desslikes. Flodén var frånvarande, men de andra fick bråttom att stämma sina fioler för att dölja sin avund och förargelse. Folkmusikforskningen väcker då sannerligen inga ädla känslor i Medelpad. Scott har ju funnit med sin heder förenligt att nedvärdera och nedvärta Nils Olssons livslånga arbete och hans samlargärning. Fruktarna av detta arbete tar det väl årtal för Svenskt Visarkiv att penetrera.

Vad man än må säga om Scotts skrivelser kan man dock konstatera, att han nu på ålderns höst skriver en god svenska. Det är bra med vuxenutbildning. Jag konstaterar det med glädje - och jag har en 43-årig lärargärning bakom mig.

Gustaf Wetter

Slängpolska

Henry Sjöberg

"Sedan lik väl uppå Fedlone gul,
man hör hur' det hwiner?
Slängpolska dansen nu strax skall vår präst
med Brudene börja,
Sedan hon måste med Brudgum och släkt,
kring Brudstugan smörja:
At hon swetter och matt
så röd som barkade alen
Nödgas sätta sig ned
på främsta bänken i salen.
Brudsäta, Brudpigor, ja, hela skrå
måst' nu up i dansen,
Slänga och hålla sig friskt; trippa nätt
båd' med hufvud och svansen.
Drängar med stöflor på Krigsmanna-vijs
och spårar som klinga,
Nu med he (!) hoppande Möyorne sig
på tiljorne swinga...."

(På bondebröllop är aldeles emot biensceansen
at taga af sporarna då man skal dansa, äfven som
det hos annat folk voro otjenligt at behålla dem,
men karlavulen dans fordrar karlavulen rustning.
Är annars Et bedröfligt Omen för sidentygs-kjort-
lar och hollands-lärfts förkläden som oftast till
hela sin essence, medels spårarnas brutalité
blifvit förvänd(e) i en blott piquering).

Det här citatet är hämtat ur: Neli Suecani: Ett
bröllopsbesvär från sjuttonhundratalet. Daterad
1753. (Om Du är intresserad av denna berättelse,
finns det mer att läsa om den i Sörmlandslåten
nr 2-3 1971).

Bakgrunden

Som framgår av dikten härovan är det fråga om en
pardans. Det finns från början två typer av pardans;
vi kan kalla dem öppen och slutan pardans. Den öpp-
na pardansen förekommer bland de "primitiva" folk-

slagen och kännetecknas av att de dansande inte rör
vid varandra. Ett bra exempel på denna dansform
finns i Mexico, där en liten flicka dansar tillsam-
mans med en liten pojke. Flickan representerar
Moder Jord och pojken Morgonstjärnan. Gemen-
samt för alla dessa danser är att de har en stark
symbolisk innebörd.

Den slutna pardansen, som framförallt förekom-
mer i Europa, omnämns första gången i slutet av
1400-talet.

Den spreds raskt och redan under femtonhundra-
talet börjar man tala om den fördärliga rund-
dansen. H Grüner-Nielsen nämner ett exempel
på detta i sin bok Vore aeldste folkedanse, long-
dans och polsdans: ... Det danske kompagnis lavs-
och gilde-skrå fastsaetter (i sin redaktion fra
1582) en bøde, "om nogen svinger nogen kvinde
eller pige i dansen eller danser uhøvvisk med dem."
Endnu tydeligere er Hvæssige gildeskrå (16. årh).
Oldermanden siger i sin tale til gildelaget bl.a.:
Saa skall i unge karle vere forholden, at nar i
beginder att dantze ney(rey?) dantz, saa och
suinge dantz och sprijnedantz, attj icke krøster
pygerne for hartt op til eder eller och thagir for
diøbt under pigernes forekleder. (sid 43).

Om detta med ohövishet ökar dansens popularitet
vill jag låta vara osagt, men faktum är att dans-
formen blir väldigt populär bland allmogen under
flera århundraden. Det enda land i Europa som
inte tagit upp pardansen är England.

Pardansens ursprung har intresserat forskare un-
der hela detta århundrade. Polska forskare anser
att ursprungslandet är Polen, tyska forskare att
det är Tyskland, tjeckiska att det är Tjeckoslova-
kien, ungerska att det är Ungern osv. Klart fram-
står, att dansen uppstår samtidigt i skilda delar
av Europa och att egentligen varje forskare kan
ha rätt.

Sverige

Med hänvisning till sista meningen i förra stycket skulle jag vilja påstå, att vår tidigaste form av polskedans, som hos oss i Södermanland vanligen kallades slängpolska, visar stark släktskap med den tyska dansen. Denna tyska dans går under många namn: Tysk dans, tysk, schwäbischer, langaus, schleifer, steyrischer och dreher är några. Det vanligaste samlingsnamnet är ländler. Den innehåller redan från slutet av femtonhundratalet och början av sextonhundratalet delar som inte ingår i den polska dansen vid denna tid. Det jag framförallt tänker på är omsvängningen under arm, som ansågs så typisk för den tyska dansen att själva rörelsen fick namnet "tysk" eller "allemande". Ett exempel på hur denna polska kunde dansas lämnar Nils Månsson-Mandelsgren i sina uppteckningar 1865:

Norriska Pålskan. Ehuru många på en gång kunde deltaga i denna dansen så dansades den dock parvis, så att hvarje par utgjorde ett helt för sig. Först fattade männen sin dam med bägge händerna och svängde hastigt om i ring, först åt ett håll och så åt ett annat, släppte därefter med sin vänstra hand och förde damen rundt omkring sig - alltjamt ombytande händer först på ryggen och så framtill - var det riktigt väl kastade han benet över handen. Äfvenledes kunde de ibland släppa med båda händerna och hvirfla rundt hvar för sig, än i hvarandras närhet, än på längre afstånd från hvarandra och stod glädjen riktigt högt i taket, kastade han sig framstupa på alla 4ra och klappade takten med

HÅLL MEJ INTE
SÅ HÅRT I RUMBAN

händerna. I Norge säges att en riktigt vig dansör visar sin skicklighet på så sätt, att han med venstra handen stödjande sig å damens högra, kastar begge benen i takbjälken samt med högra handen slår dem te - allt i taket och utan att falla ikull...

I stort sett samma turer ingår i den Jössehäradspolska, som filmades av Ernst Klein vid Nordiska Museet 1927. I denna ingår också delen med "klackarna i taket" som Mandelgren omnämner som typiskt norskt. Anmärkningsvärt i den skånska versionen är att dansarna börjar med omdansning. I uppteckningen av en annan polskevariant från Skåne, "Birenbomschan", är förhållandet detsamma, varför man kan anta att detta var ett vanligt bruk i Skåne. I övriga delar av landet visar uppteckningarna att omdansningen kommer sist.

Allmänt kan sägas, att de uppteckningar som finns tyder på att dansen varit allmän i så gott som hela Sverige under 1700- och 1800-talen. Naturligtvis har den varierat i utförande från plats till plats under påverkan av miljön, men ända fram till 1870-1880 har den innehållit de turer som nämnts ovan.

I slutet av 1800-talet tar den "moderna" dansstilen över och påverkar även den äldre formen. Man övergår till att dansa enbart promenad och omdansning. Detta är den s.k. nya stilen som finns i de flesta danser som sprids över Europa under senare delen av 1800-talet; danser som t. ex. schottis, polka, polka-mazurka m. fl.

Sörmland

Vårt landskap skiljer sig inte nämnvärt från de övriga. Genom det relativt tidiga uppteckningsarbetet har vi en möjlighet att ge en bild av slängpolskan som kanske är lite utförligare än i de övriga landskapen.

Det har förekommit slängpolska i Södermanland i minst trehundra år. Det tidigaste belägget vi har är från 1600-talet (Marcus Simming: Om Äkten-skaps- och Bröllopsceremonier i Wingåker). Spelmanen Arvid Pettersson i Vagnhärad (Fagerhult) har berättat att senaste gången han spelade till dans på ett bröllop och där bröllopsgästerna dansade slängpolska var 1919. Men fortfarande har vi en del äldre människor i landskapet som kan visa slängpolska.

De äldsta meddelarna visar en dans bestående av promenad, omsvängning under arm samt omdansning. I vissa fall även en s.k. fri tur, dvs pojken och flickan släpper varandra och svänger runt var för sig. I slutet av 1800-talet förändras slängpolskan. Framförallt beror detta på inverkan från den tidens modedanser: schottis, polka, mazurka och vals. Det som först försvinner är den fria turen. Sedan omsvängning under arm. Kvar finns så promenad och omdansning och på detta sätt stäm-

mer slängpolskan väl överens med övriga dansformer från denna tid, som är uppbyggda på detta sätt.

Vi har tecknat upp tre former av slängpolske-steg i Södermanland. Ett steg uppbyggt på tresteget (ett steg per fjärdedel) och med en markering av första taktdelen. Detta steg har vi funnit i de östra delarna av landskapet. Därefter ett steg som innehåller ett dubbelsteg på andra taktdelen. Tydligt använt över hela landskapet. Slutligen ett steg som består av två dubbelsteg på de två första taktdelarna och ett enkelsteg på den sista taktdelen. Även denna variant har tydligt funnits över stora delar av Södermanland.

Det är vanskligt att sätta om ålder på företeelser av detta slag, men man kanske kan tänka sig en utveckling från det enkla tresteget till variationen med ett dubbelsteg vidare till variationen med två dubbelsteg. Hela resonemanget är uppbyggt på en dans i 3/4-takt.

Utöver att dansen förändrats innehållsmässigt har också karaktären förändrats. Från att ursprungligen ha varit en pardans i ordets rätta bemärkelse, ett spel mellan en man och en kvinna, har den övergått till att bli en ren sällskapsdans.

Den här hösten har vi startat en kampanj för att återuppliva den gamla slängpolskan. Vi gör det först och främst genom vår kursverksamhet, som riktar sig till spelmän och dansare, intresserade av att hjälpa till med spridandet. Vi följer upp det med lekstugor och träffar där temat skall bli slängpolska. Vi kanske aldrig kan nå så långt att dansen återigen blir en del av vårt livsmönster men vi kan hoppas på att den skall växa sig så stark, att den får möjlighet att överleva i vår krassa värld.

Musiken

Christina Frohm, Ingvar Andersson
och Henry Sjöberg.

Sättet att med olika medel förstärka dansen var ursprungligen mycket enkelt: Handklapp, fotstamp eller röst var de hjälpmedel som fanns. De rytm-instrument som fanns var, utöver de ovan nämnda, trumman kanske med hjälp av en flöjt.

Flöjten utvecklades till en säckpipa och stråk-instrument som hjulgiga (vevlira) eller stråkharpa förädlades till nyckelharpa och fiol.

Det viktigaste i denna utveckling var att musiken behöll sin funktionella roll. Dansmusiken var till för att förstärka dansrytmen.

När man under 1800-talet börjar intressera sig för folkkonsten, försöker man att med konstmusikaliska medel återge folkmusik. Eftersom musikformerna ligger så oerhört långt ifrån varandra, är det egentligen en direkt omöjlig uppgift. Det som händer är att det blir ett sterilt upptecknande av en melodi, samtidigt som det som ger folkmusiken dess karaktär och styrka - rytmen - helt utelämnas.

Samtidigt uppträder det fenomenet, att om två olika upptecknare besöker samma meddelare kan resultatet bli helt olika. Ett exempel på detta följer här. Spelmannen har vid två olika tillfällen spelat samma melodi. En del av olikheterna ligger naturligtvis i att spelmannen inte spelade exakt lika båda gångerna, men den stora olikheten är säkerligen beroende på att de båda upptecknarna haft så vitt skilda målsättningar vid sitt arbete.

Ex. 1: Nils Denckers uppteckning efter Frans Pettersson

Ex. 2: Olof Anderssons uppteckning efter Frans Pettersson

VALS efter Frans August Pettersson, född 1854, Taxinge
(efter fadern Anders Petter Pettersson, född 1824 i Taxinge)

Den första uppteckningen (I) är gjord av Nils Dencker 1935 och den andra (II) av Olof Andersson 1936.

Slutsats:

Notbilden är definitivt det sämsta medel som finns att återge folkmusik. Det är bara ett problem med detta; Det har inte funnits något som är bättre förrän bandspelaren kom.

Musiken i Sverige

Som framgår av exempelsamlingen finns det två typer av slängpolska. En typ, som vi kanske kan kalla den äldre formen, och som kännetecknas av

sin enkla tonbild och som ofta åtföljs av en text av mer eller mindre dubiös art. Dessa melodier kallas vanligen åttondelspolskor.

Den andra typen, som vanligen kallas sextondelspolskor, kan återigen indelas i två typer. Dels de som direkt kan hänföras till konstmusiken, 1700-talets barockmusik. Ett exempel på denna typ finner Ni här:

ex. 1 Efter Per Eriksson Helgarö
(sextondelspolskor nr 28)

Men inom detta område finns också utbroderade åttondelspolskor. Det är troligt att det från början varit just broderingar, dvs för- och efterslag till ursprungstemat, som vid uppteckningen uppfattats som sextondelsgrupper. Ett exempel på detta finner vi här nedan. Vi har försökt visa hur grundte-

mat ser ut samt hur spelmannen broderat ut melodin för att det hela vid uppteckningen fått en helt annan form:

ex. 2 Efter Widmark (ur Widmarks notbok)

1. Temat i första reprisen

MELLANRADEN: TÄNKBART SPELSÄTT AV 1.

Temat i andra reprisen

Anm. 1) Annan variant se fakt 2
2) - " - " - " 1

Sörmland

När det gäller slängpolska, skiljer sig inte Södermanland i någon nämnvärd grad från övriga delar av östra Sverige.

Tempot på de sörmländska slängpolskorna är sällan angivet. Där tempoangivelser förekommer, har de sällan uppmätts då spelmannen spelar till dans. Det tempo som vi idag tycker är dansbart varierar mellan = 105 - 120.

I vårt landskap finns, liksom i övriga delar av landet, det vi kan kalla för skilda dialekter. På det här området finns mycket kvar att utforska. Som alltid saknas de ekonomiska förutsättningarna för en bred undersökning. Det är beklagligt men ett faktum. Någon ändring lär inte komma inom överskådlig tid, så vi får nöja oss med det som är gjort och hoppas att det skall finnas något kvar för en kommande generation att utreda.

Vi vet idag följande:

1. Ett dialektstråk löper från Helgarö i norra delen av Södermanland ner till Tystberga i södra delen. Företrädare för dessa områden är t. ex. Pehr Eriksson i Helgarö (Granolund-Petter) och Axel Fredrik Bergström i Tystberga.

Kännetecknande för detta område är den ålderdomliga typen av låtar, som antingen spelas enkelt eller rikt broderat.

2. Vissa gemensamma drag finner man också mellan socknarna Floda och Björkvik.

Företrädare inom Floda är bl. a. spelmännen Konrad Leonard Hellkvist och Johan August Malmqvist. Från Björkvik är det framförallt de två generationerna "Glaboln", dvs Spel-Erker och Fredrik Jonsson.

Kännetecknande för området är framförallt a-dur-stämningen samt att låtarna övervägande är av åttondelstyp, genomgående starkt utbroderade.

Rytmen

Grundpulsens uppfattas hos slängpolskan som helt jämn, dvs varje taktadel behandlas rytmiskt lika. Av den anledningen kallas slängpolskor ofta för "jämna" polskor (jämför beteckningen "travare" i Närke). I äldre uppteckningar omtalas ofta att spelmannen stampar takten på varje fjärdedel i takten.

Men en absolut jämnhet blir ointressant. Spänningen i rytmiken uppnås genom olika sätt att föra stråken, vilket ger olika typer av bindningar och betoningar.

Vi som skrivit detta är röande eniga om att vi inte kan med ord beskriva vad som egentligen utförs för att resultatet skall bli det vi kallar slängpolska. Vi vill i stället föreslå att Du inhandlar den nya sörmländska LP:n Folkmusik från Sörmland (SONET SLP 2052) och lyssnar på de sju slängpolskorna på sidan A.

TRE POLSKOR EFTER A F BERGSTRÖM

Sv. L. S. 179

Hör du lilla flicka med ett ord,
Vill du gifta dej när du blir stor?
Ja vill gärna ha dej,
ja vill ej bedra dej,
ja ska tala med din far och mor

Men om din fader skola
onder bli
så vill jag bedja honom innerli
att han mej förlåter
och han mej begråter
vackra flicka förmitt unga liv.

Sv. L. S 182

Lilla Lasse kom, å lilla Lasse kom
å skynda dej hem från gårde.

Sv. L. S 183

POLSKOR EFTER PEHR ERIKSSON HELGARÖ

Årtal efter namnet anger födelseår.

OA = Olov Andersson

ND = Nils Dencker

GW = Gustaf Wetter

Årtal efter dessa namn anger året för
uppteckningen.

Sv. L. S = Svenska Låtar Södermanland

Sv. L. Ö = Svenska Låtar Östergötland

Följande låtar finns inspelade på band:

1, 2, 7, 10, 14, 15, 16.

6

TRE VARIANTER PÅ SAMMA POLSKA

Polonäs ur Bryngelssons notbok. 1774.

9

PEHR ERIKSSON HELGARÖ

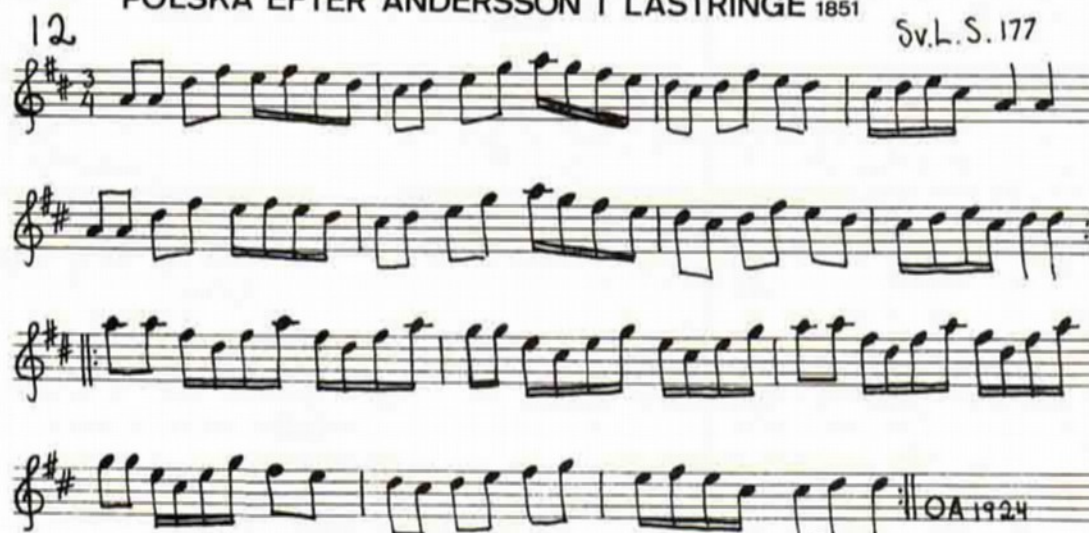

POLSKA EFTER G A ANDERSSON LUDGO 1869

POLSKA EFTER ANDERSSON I LÄSTRINGE 1851

Sv. L. S. 177

"När han spelar ljuda samtidigt intill liggande strängar, vilket ibland medför svårighet att uppfatta melodien."

VARIANT TILL NR12 EFTER PEHR ERIKSSON

POLSKA EFTER V K LINDBERG BETTNA 1866

Ni kan slå mig i huve, ni kan slå mej i huve.

Ni kan slå mej mitt i skallen.

Ett vanligt sätt att stämma om fiolen var att stämma den till A-dur. I stället för e-a-d-g drar man upp de bägge lägsta strängarna d och g (bland spelmän förr benämnda som basen och tenoren) till e resp. a. Man får alltså strängföljden e-a-e-a. Ett område där detta bruk varit vanligt i Sörmland är Floda och Björkviks socknar.

I Björkvik var det speciellt "Glaboln" som använde sig av A-dur-stämningen. "Glaboln" var egentligen två spelmän som bodde vid Glabol i norra Björkvik. Den äldre "Glaboln", som kallades Spel-Erker, sades ha varit med i finska kriget 1808-1809. Han hotade med att om han inte fick fiolen med sig i graven skulle den aldrig sluta spela. Den yngre "Glaboln" hette Fredrik Jonsson och dog på 1880-talet. Dessa spelmän hade även kontakter med storspelmän i grannsocknarna, t. ex. Melker Andersson i Husby.

De melodier som finns bevarade efter "Glaboln" har upptecknats efter Johan Erik Lilja, Nyköping, och Albert Ekvall, Björkvik.

Från Floda kan nämnas Johan August Malmqvist och Konrad Leonard Hellqvist. Malmqvist bodde i Hjulsta och Hellqvist var född i Lilla Mellösa, men lärde av en spelman i Floda vid namn Lars Erik Larsson. Hellqvist flyttade år 1903 till Finspång i Östergötland. Om Hellqvists spelstil skriver upptecknaren Olov Andersson att "Hellqvist spelar rent och klart, har en lätt stråke och är en smula självmedveten om sin konst".

GÖKPOLSKA EFTER CARL ERIK I LIND 1856

15 Sv.L.S. 102

"Troligen har polskan spelats på förstämnd fiol med första takten som flageoletter på basen." GW

Polska efter Hellqvist född 1864 i Lilla Mellösa Sv.L. Ö

16

MALMQVIST FLODA

17

Variant efter J A Ekvall 1859

Sv.L.S. 155b

18

"I Ekvalls repertoar ingå en del polskor efter Glaborn."

ND 1932

POLSKA EFTER J A MALMQVIST I FLODA 1842

OA 1936

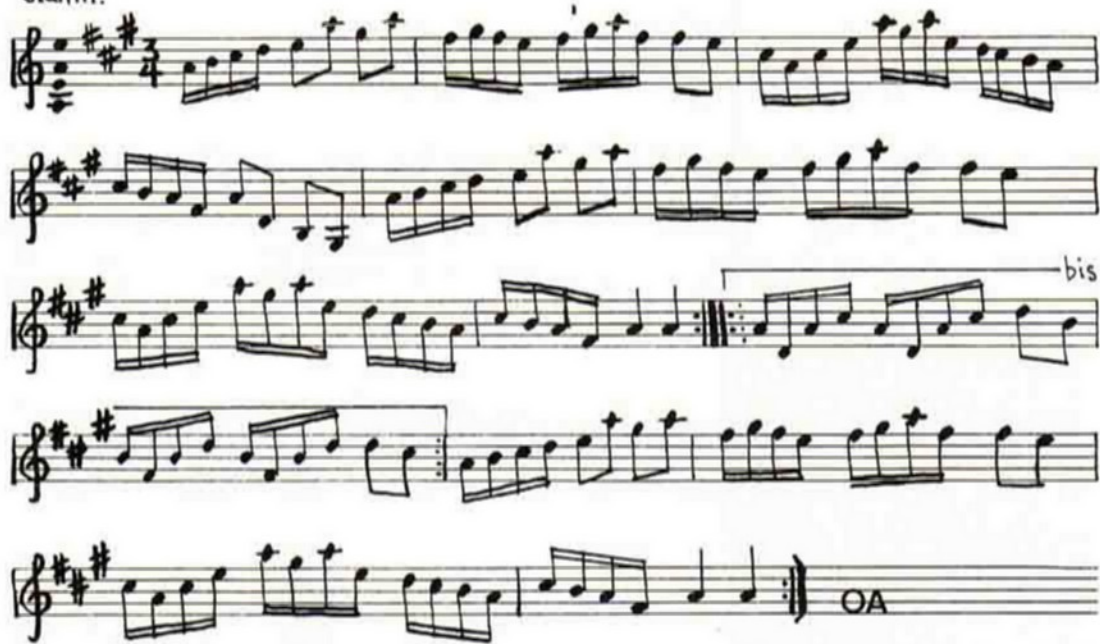
19

variant efter C.F. Persson och Lindblom

ND 1930

Sv.L.S. 148

20

22

Ståmn.

POLSKA EFTER J E LILJA 1878

Sv.L.S. 195

Lilja hade sina låtar efter Gläboln och Blinda Kalle.

"Och slutligen är att anmärka, att fiolspelmännen ha ett tämligen genomgående föredragningsätt i afseende på sina bindningar, hvilket kan uttryckas i följande hufvudregler:

Af fortlöpande åttondelar bindas två och två

Af fortlöpande sextondelar spelas ofta hvartannat par bundet, hvartannat obundet.

Vid en figur af en åttondel och två sextondelar tages åttondelen staccato och sextondelarna bindas.

Förslag och trioler bindas.

Detta blott såsom hufvudregler, hvilka dock naturligen ej tillämpas utan undantag.

I öfrigt vacklar bruket, så att samma spelman utför samma ställe olika den ena gången och den andra."

Ur "Folkmusik från Norra Södermanland" av K P Leffler 1898.

Spelmanstrams per telefon

Det är lugnt och fridfullt här i huset, söndagsförmiddag. En lätt frukost med stångkorv, en Ödåkra och en kall öl har just lagt sej till ro. Så far man nästan till väders då en ilsken telefonsignal ristar isär tystnaden.

En speleman från Medelpad ringer, Bäckström. Han har hamnat hos en son nere i min födelsestad Lund, i Skåne. Det är en del saker som händer och sker där i söder, som en norrlänning ibland finner svårförklarliga, inte minst i språket. Då ringer han mej och framlägger sina problem. Spelmän emellan kan ett sådant samtal bli ungefär hur som helst och passar nog inte i söndagsskolan.

"Du Sture, som är född här nere, de va' fan va' de blåser här och det är inte som i Norrland, bara vinden, utan som det skulle vara knappnålar som far emot en."

"Det där vassa i vinden är grus, den ene lantbrukaren byter jord med den andre. Därnere far vinden från kust till kust, inga höga berg som hindrar och de så kallade "pilevallarna" äro borttagna numera för att bilisterna ska kunna köra ihjäl varann!"

"Gosse, att det blåser är gott och väl, men va' fan, inga klädtrasor stoppar ju, vinden piper som en orgel mellan revbenen!"

"Vänta skall du få se då vinterstormarna börjar yla riktigt. Det är väl ca 10-15 år sedan det blåste upp en nordostlig storm. Äldre gubbar och gummor kände av vissa tecken att det skulle bli något sjusärdeles som var i antågande; det stack i lik-

tornarna och kliade i gamla kylknälar. Med 30-36 millimeter i sekunden kom snön inpiskande över Skåne från kust till kust. Med sand och grus lade sig snön som cement över slott och koja, vägar försvann, elektriska strömmen bröts, trots stora välavlönade direktörer lade in hela sin genuina energi och detta var, som du förstår, inte småpotatis."

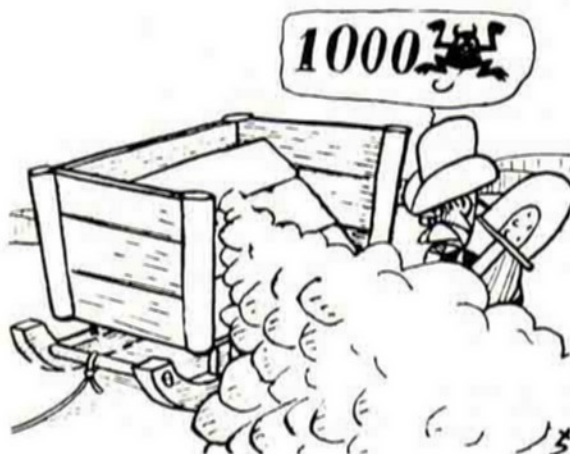
"Nä, då förstår jag att fan va' lös", svarade Bäckström.

"Ja, efter ett dygn var allt lamslaget, sjuklingar och barnaföderskor måste hämtas i helikopter, bilar stod insnövade i rader ute på vägarna och bara järnvägen kunde med två ånglok plöja snömassorna så trafiken någotsånär flöt, med förse-ningar. Men storm och snö fortsatte, lantbrukarfrun gick med oljelyktor och flirtade med sin bäst värphöna och lantbrukaren kramade om sin fetast gris. I slotten tändes kandelabrar och herrn i huset kunde ostört fundera ut skattelättnader för kommande deklarationer, som bland vanligt folk kallas skattefusk. Läget var ansträngt och radion talade om att stora delar av Skåne var isolerade. Uppe i Norrland var man van med is- och snösvårigheter, där flinade man och menade att snöhögarna nere i Skåne var väl inte högre än en gurklist. Skåningarna hade inte så mycket annat att göra än vänta på någon lösning, tände sina ljus, frös och svor. Då man norrut skrattade så teglet rasade av taken var det en vägdistriktör som ringde norra vägdistriktet och undrade om man inte där kunde avvara ett par snöplogar till utlåning. "Jovisst, det skulle gå bra, vi sänder med folk som kan köra", blev det vänliga svaret.

Det lättade upp stämningen söderut, man tog fram konjak, åt spettekaka, utbringade kraftiga leve för Norrland och dess befolkning; här skulle plogas. Snön låg i en linje från Kristianstad och västerut till Ängelholm och så ända ner till Simrishamn. Tåget med de norrländska snöplogarna gick på natten, den ena rakt ner till Hässleholm, den andra över Göteborg till Halmstad. Dom var stor som landsortskyrkor. Maskinen till Hässleholm

kom först. Föraren, ännu högröd i ansiktet av alla skrattorgier, blev mottagen som en oljemagnat, som efter många år återvände hem till sina fattiga syskon med guld och ära. Då snöröjaren ätit en halv gås, tagit några Skåneakvavit, lade han in en pris snus och sparkade igång det norrländska snöodjuret. Det var lugnt väder och fem grader kallt.

"Var är vägen?" frågade snömannen från norr. "Den går där", svarade en vägmästare. Han kunde lika gärna peka ut Rysslands tundror, ty allt var bara ett plant snötäcke, som dolde snöstaket, telefonstolpar, bilar och gårdar i en härlig blandning. Snömannen körde sitt mudderverk i femmetersstötter, ca etthundrafemtio meter; därefter kördes plogen åter till stationen i bitar och lastades på en järnvägsvagn. Gråtande åkte snöröjaren med tåget norrut.

Den andra snöplogen skulle angripa snön mot Hälsingborg. Skåningarna gick man ur huse då dom hörde det härliga motorljudet. Mannen från Norrland hade väl aldrig varit så stolt som då

han hela vägen hälsades med ovationer som en ny Messias. Men i den kompakta snöcementen säckade även hans snömonstrum ihop till en skrothög och den kompakta hopplösheten lade sej åter över den skånska pustan.

Snöskyfflarna gick dessa dagar runt hus och gårdar och om arbete skall ge hälsa och välbefinnande, förvärvades dessa tillstånd under dessa dagar för flera år framåt. Men ser du, Bäckström, det är något sydländskt över klimatet här i söder. Man hade ett mäktigt vårväder över Tyskland och på väderlekstjänsten kunde man rapportera varmare och enstaka regnskurar efter ett par dagar. Dessa enstaka skurar öste ner under en hel vecka och allt som kunde flyta forsade iväg som Hammarforsen. Hundar flöt i sina kojor som fartyg och lantbrukarna fick göra konstgjord andning på sina gåss, som höll på att drunkna. Man hade på förslag att insätta pråmar på vägarna och fyrar i stället för trafikskyltar, men så småningom kunde man lägga av sej livbälten och komma i normala former igen. Folk kom och öste sina bilar utefter vägarna och prästerna kunde åter sjunga i sina kyrkor.

Men du Edvin, som inte är så van vid klimatet i söder, bör se över din simförmåga eller skaffa dej en livräddningsbåt, för du vet inte vilka naturens krafter du kan bli utsatt för. Här i Skåne kan du få rusa upp mitt i natten om det kniper."

Den gode Bäckström talade om "något av de värsta lögnerna han någonsin hört" och "folk som luras så djävligt trodde han dittills ej existerat". Möjligen i riksdagshuset.

Sture Nilsson Tre Rosor

Förslag till rationalisering i Konserthuset

Efter avhörande av en symfonikonsert i Royal Festival Hall i London skall en rationaliseringsexpert ha rapporterat följande:

"Under långa perioder hade de fyra oboespelarna ingenting att göra. Antalet bör reduceras och arbetet fördelas över hela konserten för att undvika arbetstoppar.

Alla tolv fiolerna spelade samma toner. Det är onödigt dubbelarbete. Personalen på denna avdelning bör minskas genomgripande. En större klangvolym kan eventuellt uppnås med elektronisk apparatur.

Utomordentlig möda nedlades på spelandet av trettioåtta delar; en helt onödig förfining. Det rekommenderas att dra ut alla noter till åtminstone sextondelar och sam-

tidigt minska dem med hälften. I anslutning därtill kan i större omfattning lärlingar och billigare arbetskraft sättas in.

Man fick intryck av att några passager upprepades för ofta. Partituret bör på dessa ställen avkortas väsentligt. Det uppnås inga nyttiga resultat därigenom att man med hornen upprepar en passage, som redan har spelats av flöjterna.

Så snart alla överflödiga ställen har eliminerats, krymper hela konserten från två timmar till tjugo minuter, så att också pausen blir överflödig.

Om biljettpriset reduceras till hälften kommer konserten ändå att ge betydligt större behållning.

Självskrivet

Då och då inkommer till red en och annan nykomponerad låt som komplement till vårt väldiga traditionella material.

Från Ejnar Falk i Eskilstuna har vi fått några melo-

dier. Ejnar skriver att han "som pensionerad järnvägstjänsteman nu har tid för fiolen. Är låtarna spelbara så håll tillgodo, annars makulera dem."

Här är ett smakprov. Håll till godo kära läsare.

C-G Axelsson In Memoriam

I Floda socken har i gången tid många märkliga spelmän levat och verkat. Lördagen den 26.7 hedrade Spelmansförbundet två stötspelare inom sina leder: Ernst Granhammar och Ivar Hultström, vilka båda vilar på Floda kyrkogård. Den märkligaste folkmusikupptecknaren, verksam i Floda, var musikdirektören Anders Gustaf Rosenberg. Han var född i Lilla Mellösa och tjänstgjorde som kantor, klockare och organist i Floda 1823-1885. Nu har en annan märklig folkmusiker från Floda för alltid lagt ned sin stråke: riksspelmannen C-G Axelsson slutade sin 83-åriga levnad på Flens sjukhem den 27.7. Han hade råkat ut för två trafikolyckor och tillbragte många år i sin rullstol, tärnd av plågor, som han bar med beundransvärt tålamod och ett glatt humör till slutet av sin levnad.

Jag träffade C G första gången midsommardagen 1925 i Malmköping. Då bildades Sörmlands Spelmansförbund. Jag var då ung och grön och förvånade mig över att han, som bara var 9 år äldre än jag, var så skicklig debattör. Sådant hade jag under tränga studier i Norra Latin icke fått någon kunskap om. Jag kom snart underfund med att C G var en mycket betrodd kommunalpolitiker och hade god erfarenhet både som talare och skribent. Men därom kan andra vittna bättre än jag. Alltnog, C G blev v.ordförande i Sveriges äldsta spelmannsförbund, och jag fick som nyvald sekreterare anledning att många gånger i framtiden i protokollet anteckna hans kloka och vettiga inlägg.

En stor spelman, kompositör och upptecknare var C G. Han spelade mjukt, följsamt och musikallt. Han hade fått lära något av den legendariske riksspelmannen Albert Boström, men helst gick han sina egna vägar. Han var autodidakt men hade en märklig förmåga att arrangera folklåtar. Helst spelade han i förbundets barndom ihop med sin spelmannsvän Ivar Hultström på Fors, och dessa två var ett par samspelade parhästar. I min gröna ungdom frapperades jag av att Widmarks valser och polskor samt icke minst Hultströms egna kompositioner kunde låta fascinerande vackra och musikallt fulltoniga. Dessa låtar bidrog till att mitt nyväckta intresse för den sörmländska folkmusiken fick sig en injektion i positiv riktning, en medicin, som verkar än i denna dag.

Ivar Hultström kunde komponera. Alla sörmländska spelmän känner exempelvis till "I vårskogen", en gånglåt, som ofta spelas icke bara i Sörmland utan där två eller flera

spelmän träffas på stämmor och träffar var som helst i vårt land. Men C G kunde också komponera. I sina kompositioner hade han många motiv att bearbeta, ibland alltför många. Men hans ljusa glada Floda brudmarsch tror jag är tidlös, likaså Flenmo kyrkmarsch och "Stödda sten", en märklig mollpolska. Inspirationen till denna låt är det stora sägenomspunna flyttblocket på vägen mellan Flodafors och Granhed. Jag sätter den som nr 1 av alla kompositioner, gjorda i sörmländsk stil och efter de intentioner, som angavs i reglerna för de kompositionstävlingar, som Spelmansförbundet utlyste, mest under 1930-talet.

Den 8.5 1969 gav Carl-Gustaf Axelsson på eget förlag o. på egen bekostnad "Sörmlandslåtar", 28 st. melodier, ett urval på de minst 100 han komponerat till särskilt namngivna personer och till särskilt speciella händelser. Låtarna har han tillägnat Södermanlands Spelmansförbund, och varje medlem har gratis fått ett ex av detta märkliga låthäfte. Ändock har vi åtskilliga exemplar kvar i arkivet. Han avslutar sitt blygsamma förord på följande sätt: "Kära spelmannskamrater! Tag emot låtarna som en hälsning från en gammal kamrat, som nu är ur leken men gläds åt minnena från gamla goda tider, då vi var tillsammans på spelmannsträffar i stor spelmannsglädje!" En vacker, kärkommen gåva, som togs emot med tacksamhet och glädje. Det kan jag försäkra. Och den gåvan har en märklig egenskap: den trotts tidens tand.

Som låtupptecknare kan C G nämnas vid sidan av A G Rosenberg. I samlingsverket *Svenska Låtar*, Sörmlandsdelen, tryckt 1934, är medtaget 9 gamla visor och danslekar efter fru Ida Johansson, Floda. Det är dock en bråkdel av C G:s repertoar. Det mesta finns i förbundets arkiv och är uppteckningar efter Albert Boström, den genuine Floda-spelmannen, och Anders Gustaf Eriksson i Hägerbo. Den sistnämnde hade en outtömlig repertoar, en folkmusikskatt, som räckte till för både Olof Andersson och även för den som skriver dessa rader...

Jag sörjer och saknar Dig, gode vän Carl-Gustaf Axelsson. Genom Dina låtar, uppteckningar och kompositioner har Du skapat Dig själv ett monument, varaktigare än koppars. Med Dig gick den siste storspelmannen i Floda ur tiden. Spelmannen dör, men hans låtar lever och kommer att leva.

VÄNNEN GUSTAF WETTER

Yngve Andersson In memoriam

Yngve Andersson, Norrköping, som år 1972 erövrade titeln svensk durspelmästare i en tävling i TV, var specialist på att traktera enradigt magdeburgerspel. Han spelade lätt och ledigt med en medfödd känsla för takt och rytm och med förståelse för instrumentets musikaliska möjligheter från det en-, två- och teradiga magdeburgerspelet fram till piano-dragspelet med dess större resurser.

Han var samlare av alla dessa instrument, han vårdade dem ömt och var en av de få, som i Sverige kunde reparera en sådan dyrgrip, in- och utvändigt.

Yngve var född i Kila socken i Södermanland och i Kolmården, skogstrakterna i södra Södermanland och nordöstra Östergötland, fann han de flesta och bästa sagesmännen på sina uppteckningsresor.

Han var en framstående upptecknare av gamla folkmelodier och spelmannsmusik, och han var framsynt nog att även kartlägga miljön och de gamla spelmannens öden och strävsamma liv. Dessa uppteckningar, anteckningar och bandinspelningar hoppas spelmannsförbunden i respektive Södermanland och Östergötland få förtroendet att förvalta. Yngve var medlem och jag kan försäkra lika omtyckt i båda dessa sammanslutningar.

Vännen Yngve turnerade i bygderna med sina kulturhistoriska dragspelsprogram. Han var engagerad av bl a Östergötlands Bildningsförbund och ABF. Han hade just avslutat ett framträdande i Mjölby Folkets Park, då han segnade död ned, drabbad av hjärtinfarkt. Mänskligt att döma hade Du efter fyllda 59 år ännu mycket att uträtta till gagn och nytta för den svenska folkmusiken, men Din gärning har ändå varit rik, till fromma särskilt för Södermanland och Östergötland. Jag har fått uppdraget från Spelmansförbunden i båda dessa landskap, de två äldsta i landet, att varmt tacka Dig för ditt hängivna arbete i folkmusikens tjänst. Vila i frid!

Vännen
GUSTAF WETTER

Folket 12/72

Fortsättningen grof

Ett dussin fula visor

En mängd av de melodier som de gamla spelmännen spelade var även försedda med text. Denna var mycket ofta av sådan beskaffenhet, att endast textbörjan kunde publiceras. "Fortsättningen grof" återfinns här och där i de äldre källorna. A G Rosenberg talar 1875 bl. a. om en "slipprig visa" och i Svenska Låtar är det vanliga uttrycket "Texten lämpar sig ej för publicering".

Under det romantiska 1800-talet fick de gamla texterna ofta genomgå en ordentlig frisering för att bli rumsrena. Flera av dagens jullekar är produkter av romantiker. Så här såg exempelvis domaredansen ut för 150 år sedan i Sörmland:

Så vilja vi begynna en domaredans,
Medan domaren sjelf är hemma;
Alla de, som i domardansen gå,

1

FRUN BODDE UTI NÄRKE

Skämtvisa sjungen av J A Johansson, Sparreholm, född 1863.

Inspelning på lackskiva från ungefär 1935.

Frun bodde uti Nä-, Nä-, Närke
hon lyftade på sä-, sä-,
säger hon till kusken sin,
spänn hästarna för vagnen min.
Så mäktig var den frun!

Fruns hästar voro rö-, rö-, röda,
kom kyss mig mitt på rö-, rö-,
rödan kinn, så kärleken går till hjärtat in.
Så mäktig var den frun!

Fruns kusk han heter La-, La-, Lasse,
han har en styver ba-, ba-,
basfiol med silversträng,
som går till sängs varenda kväll.
Så mäktig var den frun!

Deras hjertan ska le och brinna.
Alla säga de: hå, hå, hå!
Alla säga de: så, så, så!
Alla dricka de mjöd och vin,
Alla sova de hos kärestan sin.
Har du sovit hos din käraste i natt
Så skall du åt ljuset le och le!

(A G Rosenberg I:148)

Nästan alla av följande melodier är upptecknade efter spelmän som spelat visorna. Den vokala melodivarianten är ofta betydligt enklare, vilket betyder att du måste anpassa melodierna och texterna till varandra.

Tillhör du de pryda, rekommenderas du att hoppa över resten av den här artikeln; om inte: läs, lär och sjung!

SJUNG!

Fruns köksa heter Li-, Li-, Lisa,
hon släppte stora fi-, fi-,
fiskar uti dammen sin,
som kunde simma båd ut och in.
Så mäktig var den frun!

Fruns piga heter Bri-, Bri-, Brita,
hon har en luden fi-, fi-,
fingerhandske på sin hand,
när som hon klär sig kyrkogrann.
Så mäktig var den frun!

Fruns dotter heter No-, No-, Nora,
hon var en duktig ho-, ho-,
hos en nätt mamsell,
som går på bal varenda kväll.
Så mäktig var den frun!

2

VALS, upptecknad i Floda av
Gustaf Wetter

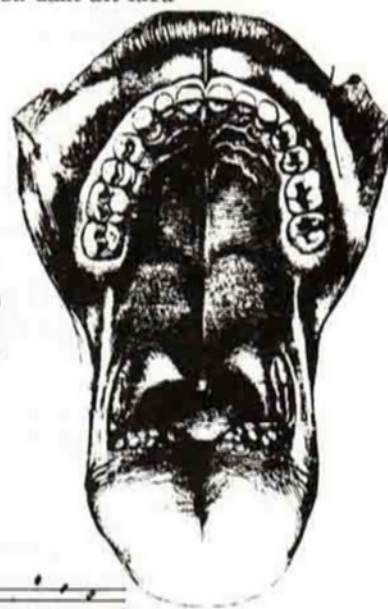

"Våra getter och våra bockar,
De gnaga barken av trä.
Våra pigor och våra drängar,
De sätta knä emot knä.
Ser du himmel och jord?
Ser du fittan på mor?
Ser du bassen på far?
En token ruling han har.

Meddelaren var smått generad över texten och till en början fick upptecknaren endast första strofen. Först efter åtskilligt lirande fick han fortsättningen. Texten lärde de barna och så kom också de ihåg melodien. "Kan en tänka sig så dant att lära barna sånt", sa meddelaren.

SJUNG
HÖGRE!

3

VALS, upptecknad 1936 i Tystberga av
Olof Andersson

"Ack, om jag vore i flickornas kläder,
sjung fadderalle ralle lala lala la,
skulle jag fodra min kutta med läder
Sjung fadderalle....
Sen skulle jag fara all världen omkring
och låta mig snörra för alls ingenting".

4

POLSKA, upptecknad 1936 i Husby-Oppunda av
Olof Andersson

"Gubben stod på logen, borra hjul,
å byxorna var spruckna mitt itu.
Gubben stod å luta, tasken hängde ute,
lilla Lisa stod och såg därpå.

Och lilla Lisa sade till sin mor:
"Denna bassen bliver mig för stor;
den kan jag ej hysa utan släppa fisar"
sade lilla Lisa till sin mor.

Men gumman svara' hon - som full av tus:
"Huvudstupa ska han i din mus,
du må pipa, gnälla och med röven smälla;
stora ballar ska du låna hus."

Meddelaren hörde polskan sjungas då han var tolv
år, av en nittioårig gubbe från Runtuna.

Jfr nr 1 bland slängpolskeexemplen.

5

GÅNGLÅT, upptecknad i Floda av
Gustaf Wetter.

"Men ack ack ack den flickan,
Som gjorde mig så kär.
Först stal hon mina pluringar,
se'n skämde hon bort mig här.
Innan du sticker in,
träd in fingrarna och känn,
men svartnar det på naglarna,
bor satan där igen."

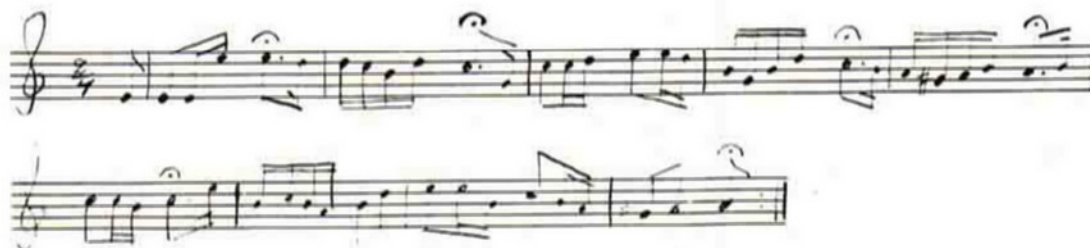
F-dur ?

"Texten är görotäckt ful" sa' meddelaren.

6

VALS, upptecknad i Floda 1936 av
Olof Andersson

"Ligger du, horefula gnet,
så ska du få plikta de plåtarna tre
å det ska du få se.
Å kutta ho skjuter skött på skött
å tasken han spelar på trumma."

7

GÅNGLÅT, upptecknad i Floda 1936 av
Olof Andersson

"Jag sjunger om det första,
det första i marschen,
När pitten börjar häva
i fittelappaskarsen.
Fula fäng, fiska not,
svarta kuttamot,
så det dundra i farfars
balltaskarot."

"Nu har jag gått så långt jag kan", säger
meddelaren.

8

POLSKA, upptecknad i Floda 1936 av
Olof Andersson

"En julekväll då kom där in en som sa: Go kväll!
Men ack, ack, ack, när far och mor har fått
somna.
Jag köpte mig ett papperslås
och satte för min lilla hutta.

Det blåse ostan och nordan vind
och låset sönder och pitten in.
När han fick in en ha vre omkring en
sen fick han sitta där och jofsa."

9

POLSKA, upptecknad 1934 i Hölö av
Nils Dencker

Meddelaren hade lärt visan efter en gesäll
Malmberg från Skåne.

"När ja va liten å ja va ung,
då ville gossarna mej jumpa.
Då köpte ja mej ett papperslås
å satte för min lilla kunta (el. pumpa)
Å östanväder å nordanvind
å låse sönder å picken in.
Nu e han inne å vrider kring
å lät en sitta där te torsda."

10

POLSKA, upptecknad i Floda av
C G Axelsson

"Ja vet en flicka fin,
läser snällt latin.
Men hon skiter uti spisen.

Inte springer ja men sakta går ja
till den flickan med de tjocka låra.
Uti kammaren i den varma säng
till den vackra flickan går ja.

Hon sket en jäkla hög,
lade på en drög,
förde ut till lilla grisen.

Inte springer ja

Å grisen åt sig mätt
på den varma rätt,
som den flickan sket i spisen.

Inte springer ja

11

POLSKA, upptecknad 1936 i Tystberga av
Olof Andersson.

"Känner du halta Sara
står med låra bara,
känner du hennes doter?
Å, ja mej.
Ja" skulle gå te na
å tala ve na

om jag fick sticka, ränna,
mus i mellan bena.
Och kil i ända på na,
ta en kvist å klå na
slå na i ändan med en skopa lut".

12

POLSKA, upptecknad 1934 i Runtuna av
Nils Dencker

"Lilla Lisa hade höna mä, san.
Hon från magen räckte ner te knä, san.
Som hon skulle spara
Åt de gossar rara,
Men hon måste stryka mä, san."

"Gamla gubbar sjöng den när de supit en del."

NÄCKPOLSKA ?

Playgirl der Woche

Nästa nummer utkommer
cirka 15 maj.
Material önskas klart
1 mars.
Fatta pennan!